Третьякова Ірина Костянтинівна,
науковий співробітник, судовий експерт
сектору психологічних досліджень
лабораторії мистецтвознавчих,
лінгвістичних та психологічних досліджень
Національного наукового центру «Інститут
судових експертиз ім. Засл. проф. М. С.
Бокаріуса» Міністерства юстиції України

СУЧАСНІ ОСОБЛИВОСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ ДІТЕЙ В СУДОВО – ЕКСПЕРТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Війна – складне соціально-політичне явище, стан суспільства, в якому основним видом діяльності є організована збройна боротьба між державами, класами або націями (народами) [8]. Під дією постійних негативних переживань, емоційних потрясінь, які люди відчувають, опинившись у таких складних умовах, у багатьох людей змінюються погляди на життя, переконання, цінності та загалом картина світу.

У сучасних психологічних дослідженнях особлива увага акцентується на довготривалих наслідках війни для дітей підліткового віку, які можуть стикатися з несподіваними для них травматичними подіями, а також із довготривалими несприятливими подіями, що є причиною неконструктивних моделей поведінки дітей. Екстремальні умови, такі як насильство, втрати, руйнування та вимушена міграція, надають довгострокові психологічні ефекти на молоде покоління. Дослідження впливу військових конфліктів на психічне здоров'я дітей психологами та психіатрами Jensen P. S., Shaw J. A., Wagner E. F, показують, діти, які пережили військові конфлікти, часто страждають від різних психологічних розладів. Найбільш поширені з них включають посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), депресію, тривожні розлади, а також проблеми з поведінкою та соціальними взаємодіями [2]. Усі ці прояви, на думку дослідників у клінічній психології Joshi, P., O'Donnell, D., є «нормальною реакцією на ненормальні події» [3]. Військові дії можуть негативно позначитися на когнітивних функціях дітей, включаючи увагу, пам'ять та навчальні здібності. Стрес і травма можуть значно знизити академічну успішність та здатність до концентрації. Діти можуть відчувати постійне почуття смутку, втрати інтересу до діяльності, яку вони раніше насолоджувалися, проблеми з апетитом та сном, а також почуття безнадійності. Тривожні розлади можуть виявлятися у вигляді панічних атак, генералізованому тривожному розладі та соціального уникнення [5]. Також проблема з поведінкою виражається у проявах

агресивності, дратівливості, конфліктах з ровесниками та дорослими, а також труднощі у навчанні часто спостерігаються у дітей, які пережили війну [1].

В умовах воєнних дій діти та дорослі зазнають як фізичного, так і психологічного насильства. Травмуючий вплив даних подій на психіку значною мірою впливає на емоційну сферу людей. Безперечно, особливо діти є найбільш чутливими до подібних ситуацій. Варто зауважити, що на сьогоднішній день багато уваги приділяється вивченню питання, що насправді відбувається з психологічним здоров'ям дитини, яка пролонгований час перебуває в ситуації військового конфлікту, чи здатна її емоційна сфера витримувати високий рівень постійної напруги.

Інтенсивний страх, тривога, розгубленість і безпорадність є одними з ключових емоційних станів у дітей, що проживають в умовах військового конфлікту. Реагування дитини на травматичну подію багато в чому залежить як від розвиненості нервової системи, психологічної зрілості, так і від рівня когнітивних здібностей і темпераментних особливостей [6].

У період війни у дітей спостерігаються гострі емоційні реакції на те, що відбувається, емоційні перепади, істерики, надмірне збудження, стан ступору, страх тощо. Під впливом драматичних подій може втратитися здатність до співпереживання (дереалізації) як захисна реакція психіки. Ті діти, які перебувають у безпеці далеко від військових дій, відчувають провину або комплекс того, хто вижив. Зважаючи на це, емоційна стійкість допомагає особистості справитися з негативним досвідом, який вона отримала, дозволяє пристосуватися до нових реалій та сприймати труднощі як тимчасові. Крім того, це здатність приймати рішення в умовах серйозних життєвих стресорів [4].

Необхідно наголосити на значущості того факту, що емоційні реакції дітей на екстремальну військову ситуацію багато в чому визначаються реагуванням на цю подію дорослого. Рівень психоемоційної напруженості дитини підвищується, якщо батьки демонструють розгубленість, пригніченість, нестримність емоційних реакцій [7].

В умовах військового конфлікту в Україні дослідження емоційного стану дітей в судово – експертній діяльності – це чутливий до рівня розвитку дитини збір фактичних даних індивідуальних емоційних особливостей.

Проведення судово-психологічної експертизи емоційного стану дітей в умовах воєнних дій потребує високої кваліфікації та належного

досвіду належність фахівців, а також чуйності та розуміння особливостей дитячої психіки в екстремальних умовах. Методика «Зелена кімната» («Green Room») у таких випадках, є найбільш доцільний підходом, що спрямований на створення безпечного та заспокійливого простору для дітей, які пережили травматичні події. Використання цієї методики може допомогти психологу в роботі з дітьми такими способами: 1. Зниження тривожності. Заспокійлива обстановка сприяє зниженню рівня стресу та тривожності у дітей. 2. Створення безпечного простору. Діти відчувають себе у безпеці та можуть відкрито висловлювати свої почуття. 3. Зміцнення довіри. Спокійне та підтримуюче середовище допомагає встановити довірчі відносини між дитиною та психологом. 4. Поліпшення концентрації. Спокійна обстановка сприяє кращій концентрації та залученості до процесу дослідження. Методика також може включати елементи арт-терапії, ігрової терапії та інших підходів, спрямованих на створення позитивного та підтримуючого досвіду для дитини.

Експерт – психолог повинен враховувати при дослідженні індивідуально – психологічні особливості дитини, незалежно від віку, створювати безпечну та довірчу атмосферу при дослідженні, а також виявляти гнучкість у підході до дитини залежно від її емоційного стану та реакції на стрес.

Список використаних джерел

1. Barenbaum, J., Ruchkin, V., & Schwab-Stone, M. (2004). The psychosocial aspects of children exposed to war: Practice and policy initiatives. Journal of Child Psychology and Psychiatry, 45(1), 41-62.

2. Jensen, P. S., Shaw, J. A., & Wagner, E. F. (2013). Effects of war and terrorism on children. Child and Adolescent Psychiatric Clinics, 22(2), 235-248.

3. Joshi, P.& O'Donnell, D. (2003). Consequences of child exposure to war and terrorism. Clinical Child and Family Psychology Review. № 6 (4). Pp. 279–291.

4. Kaplan, C., Turner, S., Norman, E., Stillson, K. (1996). Promoting Resilience Strategies: A Modified Consultation Model. Children & Schools. № 18 (3). Pp.158– 168.

5. Pfefferbaum, B. (1997). Posttraumatic stress disorder in children: A review of the past 10 years. Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry, 36(11), 1503-1511.

6. Морозова Є. І., Венгер А. Л. Організація психологічної допомоги у надзвичайних ситуаціях. *Питання психічного здоров'я дітей та підлітків*. 2003. № 2 (3). С. 60-62.

7. Овчаренко Л. Ю. Система психологічної допомоги дітям біженців. *Системна психологія та соціологія*. 2014. № 12. С. 13-15.

8. Цюрюпа М. Війна. Філософський енциклопедичний словник. В. І. Шинкарук (гол. ред.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с. 1000 екз. ББК 87я2. ISBN 966-531-128-X.

Тюлєнєв Сергій Анатолійович,
директор Національного наукового центру
«Інститут судових експертиз
ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України, кандидат
економічних наук

НАУКОВА РОЗРОБЛЕНІСТЬ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ: ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Економічна безпека держави завжди була та залишається одним з пріоритетних напрямів діяльності державних органів, а також багатьох недержавних інститутів. Це зумовлено тим, що економіка є основою для розвитку країни, а також забезпечує стабільність багатьох процесів, зокрема й державного розвитку. Своєю чергою захищена економіка сприяє збереженню робочих місць, забезпеченню соціального благополуччя громадян, залученню іноземних інвестицій, розвитку підприємництва тощо. Усі завдання щодо розвитку економіки та її захисту значно актуалізувалися в умовах повномасштабного вторгнення, за якого посилився негативний вплив зовнішніх чинників деструктивного характеру.

У науковій літературі під час визначення рівнів економічної безпеки, вказують про доцільність виокремлення макро-, мезо- та мікрорівнів. До макрорівня відносять національну економіку в цілому, мезорівень – економіка територій, базовим або мікрорівнем є економіка підприємств [1, с. 20]. Для гармонійного забезпечення функціонування складових компонентів кожного з окреслених трьох рівнів, важливо реалізовувати на належному рівні ефективні механізми протидії протиправним посяганням. З огляду на те, що деякі з них відрізняються високим рівнем суспільної небезпеки, законодавцем надано статус кримінально-правової охорони суспільним відносинам у сфері господарської діяльності. Вирішення завдань щодо реалізації кримінально-процесуальних методів охорони порушених прав суб’єктів господарювання покладена на сили безпеки, що підпорядковані різним відомчим структурам, водночас характер їх діяльності є подібним, адже правова основа їх діяльності є майже одноманітною, за винятком спеціальних законів, що визначають